

Универзитет у Приштини
са привременим седиштем у Косовској Митровици
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ
Зборник радова
„ПРАВО У ФУНКЦИЈИ РАЗВОЈА ДРУШТВА“

Издавач:

Правни факултет Универзитета у Приштини
са привременим седиштем у Косовској Митровици,
Лоле Рибара 29, 38220 Косовска Митровица, тел. 028.425.336, www.pra.pg.ac.rs

За издавача

проф. др Владан Михајловић, декан

Главни и одговорни уредник

Проф. др Дејан Мирковић

Уређивачки одбор

Чланови из земље:

Проф. др Владан Михајловић, проф. др Јелена Беловић, проф. др Дејан Мирковић,
проф. др Олга Јовић Прлаиновић, доц. др Огњен Вујовић (Правни факултет
Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици),
проф. др Андреја Катанчевић, доц. др Валентина Цветковић Ђорђевић (Правни
факултет Универзитета у Београду)

Чланови из иностранства:

Академик САНУ Елена Јурјевна Гуськова (Институт за славистичке студије Руске
академије наука, Руска Федерација), dr Valerio Massimo Minale (University of Naples
„Federico II“, Универзитет у Напуљу, Италија), проф. др Марија Амповска
(Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, Правни факултет, Северна Македонија)

Секретар Уређивачког одбора:

Асс. Горан Тишић

Технички уредник:

Младен Тодоровић

Дизајн корица:

Димитрије Милић

Штампа: Кварк, Краљево

Тираж: 100 примерака

ISBN 978-86-6083-060-1

Штампање овог Зборника помогло је Министарство просвете,
науке и технолошког развоја Републике Србије

Олга ЈОВИЋ-ПРЛАИНОВИЋ*

Правни факултет Приштина – Косовска Митровица

Јелена БЕЛОВИЋ**

Правни факултет Приштина – Косовска Митровица

УЈЕДНАЧАВАЊЕ НОРМИ БРАКОРАЗВОДНОГ ПРАВА У ЕВРОПИ

In varietate concordia- У разликама уједињени (гесло ЕУ)

Апстаркт: Иако је институт развода брака био познат још у римском праву, идеја о допуштености развода брака као пропратне последице поремећаја односа између супружника своју физиономију у законодавствима европских држава добија крајем 19. и током 20. века. Међутим, корените промене у регулативи овог правног института, у квалитативном смислу, десиле су се онда када се јавила потреба за европеизацијом материјалних правила о разводу међународних бракова. Имајући у виду међусобне разлике држава чланица ЕУ у овој области, развод међународног брака и његове последице зависе од материјалног права које државе ће суд применити, а избор меродавног материјалног права условљен је колизионим решењем које ће међународно надлежни суд применити.

У раду се анализира развој правног нормирања, који прати један институт породичног права - развод брака, и то кроз више аспеката: димензију материјалног права у Републици Србији, димензију права Европске уније кроз хармонизацију прописа од стране Европске комисије за породично право, као и кроз унификацију међународно-приватно правних норми кроз делатност органа Европске уније.

Кључне речи: *развод брака, хармонизација норми бракоразводног права, унификација норми бракоразводног права, Европска унија.*

1. Увод

Усклађивање материјалноправних одредби породичног права на нивоу Европске уније последица је тенденције пораста покретљивости њених грађана, са једне стране, док је, са друге стране, резултат потребе за уједначавањем колизионих норми које ће се применити у породичном

---

* Редовни професор

** Ванредни професор

односу са елементом иностраности. Правилима ЕУ о прекограничним бракоразводним поступцима постављени су нови темељи за европске интеграције, којим путем се показује правац деловања у областима у којима несагласност представља препреку напретку и правној сигурности.

Развод брака као последица неуспелог брака захтева друштвену контролу. Материјалноправне одредбе о разводу брака, као начину престанка пуноважног брака за живота супружника, из узрока и у поступку законом предвиђеним, по одлуци надлежног државног органа,¹ познају сви правни системи на европском континенту. У упоредном породичном праву последње две државе које су признале право на развод брака су Република Ирска (1996) и Малта (2011),² док је у српском брачном праву институт развода брака постојао и пре Другог светског рата, по тада важећим правилима верског или световног права.³

Република Србија од добијања статуса кандидата за чланство у ЕУ (2012), те отварања приступних преговора (2013), налази се у најзахтевнијој фази европских интеграција. Потпуно усаглашавање са системом вредности и законодавством ЕУ⁴ уз очување вредности и културних карактеристика националног права није лак задатак.

Процес европеизације материјалних одредаба породичног права одвија се на неколико нивоа:

- кроз успостављање стандарда у заштити људских права применом Европске конвенције о заштити људских права и

---

¹У српском праву предвиђена је искључиво судска надлежност, за разлику од других права која, под одређеним условима, супружницима пружају могућност да развод брака може бити одобрен од стране административних органа (данско, норвешко, холандско, португалско право). Вид. О. Цвејић-Јанчић, Породично право, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад 2009, 177. Поред судске бракоразводне процедуре, нове тенденције у материји развода брака на основу споразума супружника подразумевају, примера ради, адвокатски развод брака у француском праву, развод брака пред матичарем или јавним бележником у румунском праву и развод брака пред нотаром у словеначком праву. Вид. Н. Стојановић, „О (не)оправданости поверавања развода брака јавним бележницима“ у: Зборник радова са научне конференције са међународним учешћем „Универзално и особено у праву“, Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Том II, Косовска Митровица 2018, 289.

²М. Драшкић, Породично право и права детета, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2014, 135.

³Г. Ковачек-Станић, Породично право, партнерско, деце и старатељско, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад 2014, 154-155; Г. Ковачек-Станић, Упоредно породично право, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад 2002, 111.

⁴Министарство спољних послова Републике Србије, *Процес ЕУ интеграција и регионална сарадња*, <http://www.mfa.gov.rs>приступ: 14.04.2019.

основних слобода (1950)⁵ у оквиру Савета Европе – европеизација породичног права у ширем смислу;

- правном регулативом појединих питања унутар Европске уније;– европеизација породичног права у ужем смислу, и
- деловањем организација које имају за циљ хармонизацију (уједначавање) права.

2. Правно уређење права на развод брака у пракси Европског суда за људска права

Мушкарци и жене одговарајућег узраста имају право да склапају брак и заснивају породицу у складу с унутрашњим законима који уређују вршење овог права.⁶ Овако конципирано право на склапање брака не подразумева право на развод брака, што је на недвосмислен начин потврдио Европски суд за људска права у пресуди у случају *Johnston v. Ireland*,⁷ истичући да је за заштиту приватног и породичног живота неопходно да супружници имају могућност да се ослободе обавезе заједничког живота, међутим, садржина одредбе чл.8. ЕКЉП не подразумева обавезу држава да уведу институт развода брака.⁸

Уколико је у националном законодавству дозвољен развод брака, онда разведеним супружницима мора бити осигурано и право на склапање новог брака. Тако, у случају *F. v. Switzerland*⁹ по мишљењу Суда, спорна мера, која је утицала на саму суштину права на склапање брака, била је

---

⁵Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: ЕКЉП), *Службени лист СЦГ – међународни уговори*, бр. 9/2003 и 5/2005.

⁶Чл. 12. ЕКЉП.

Формулација чл. 12. ЕКЉП не може се тумачити на начин да је склапање брака ограничено на заједнице живота мушкарца и жене. У случају *Christine Goodwin v. the United Kingdom*, предствака бр. 28957/95, 11.07.2002, Европски суд за људска права је прихватио да право на склапање брака имају и трансексуалци, с обзиром да се више не може сматрати да термини „мушкарци“ и „жене“ указују само на одредницу рода кроз искључиво биолошке критеријуме. За разлику од трансексуалаца, право на склапање брака не обухвата истополне партнере, јер, по мишљењу Суда, у пресуди у предмету *Schalk and Kopf v. Austria*, предствака бр. 30141/04, 24.06.2010, о том питању не постоји европски консензус. Вид. Nuala Mole, Krešimir Kamber, Vaso Liaki, *Ka delotvornijoj primeni Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava na nacionalnom nivou – Vodič za ključna načela i pojmove Konvencije i njihovu primenu u domaćim sudovima*, (Ur.Biljana Braithwaite, Catharina Harby, LediBianku), The AIRE Centar (Advice on Individual Rights in Europe) 2018, 45-46.

⁷*Johnston v. Ireland*, представка бр. 9697/82, 18.12.1986.

⁸Ставови 51-53 пресуде у случају *Johnston v. Ireland*.

⁹*F. v. Switzerland*, представка бр. 11329/85, 18.12.1987.

несразмерна легитимном циљу којем се тежило.¹⁰ Остваривање права на склапање брака у државама чланицима Савета Европе трпи извесна ограничења, односно условљено је материјалним и процесним правилима, с тим да национални закони не смеју ограничавати право нарушавајући његову суштину. Пропуст надлежних органа у националној држави да спроведу поступак развода у разумном року, под одређеним околностима може се посматрати у оквиру чл.12. ЕКЉП,¹¹ што је у случају *V.K. v. Croatia*,¹²

Европски суд за љуска права први пут потврдио. Подносилац представке био је изложен стању продужене неизвесности која је прерасла у неразумно ограничење његовог права на склапање новог брака.¹³

---

¹⁰Ст. 38 пресуде у случају *F. v. Switzerland*.

¹¹Ст. 143. пресуде у случају *Aresti Charalambous v. Cyprus*, представка бр. 43151/04, 19.07.2007.

¹²*V.K. v. Croatia*, представка бр. 38380/08, 27.11.2012.

¹³Иако је веће од седам судија једногласно утврдило да је приговор подносиоца представке допуштен, пресудио је са шест од седам гласова да је дошло до повреде права из чл. 12. Конвенције. Наиме, председница судског већа (Isabelle Berro-Lefèvre) у издвојеном мишљењу је своје противљење одлучи образложила следећим аргументима: 1) премда су супружници споразумели о разводу брака, питање начина одржавања личних односа и издржавања детета остала су спорна; 2) подносилац представке је затражио спајање два поступка, поступак за развод брака и поступак оспоравања очинства, и том захтеву је удовољено, да би томе накнадно приговарао, тако да је неприхватљива тврдња да је суд требао одмах да разведе брак чим су се странке споразумеле о разводу; 3) у предмету *Aresti Charalambous v Cyprus* подносилац представке је такође приговарао на дужину поступка за развод брака (пет година седам месеци и 21 дан) и да је то спречило подносиоца представке да се поново ожени. Али, Суд је сматрао да, имајући у виду све околности и укупно трајање поступка, ситуација подносиоца представке није нарушила суштину права на склапање брака. Дакле, није вероватно да би дужина поступка сама по себи довела до повреде права из чл. 12. Конвенције, већ, у овом контексту, постојање околности које су специфичне да прерастају у мешање или нарушавање саме суштине права на склапање брака. По њеном мишљењу, битне околности морале су бити доказане како би се сматрало да је дошло до мешања у саму суштину утврђеног права, а без дефиниције таквих околности свако се може запитати које ће време Суд одредити као разумно време чекања приликом планирања новог брака. Осим тога, да ли ће повреда чл. 6. Конвенције, *ipso facto*, подразумевати повреду чл. 12., ако подносилац представке докаже да је пронашао другу сродну душу и разматра нови покушај брака. Подносилац представке је могао склопити нови брак, касније него што је желео, тако да су и његова верска уверења поштована. Из наведених разлога, председница судског већа је сматрала да није дошло до повреде чл. 12. Конвенције. Vid. *Izdvojeno mišljenje sutkinje Berro-Lefevre, 22-24, (Prijevod), <https://uredzastupnika.gov.hr>* (приступ: 17.04.2019.).

3. Бракоразводна регулативана нивоу Европске уније

Брак који је склопљен између држављана ЕУ из различитих држава чланица или између држављана трећих земаља, држављана ЕУ и држављана трећих земаља, два држављана ЕУ који живе у трећој земљи, два држављана ЕУ чија се имовина налази у трећој земљи и брак држављана који стекну имовину у другој држави чланици ЕУ, одређује се као међународни брак.

Према наводима међународне интернет мреже *EurActiv* посвећене активностима Европске уније, процењује се да у њеним оквирима живи шеснаест милиона међународних парова.¹⁴ Зато је Европска комисија предложила да приликом развода брака супружници могу да бирају земљу по чијим законима желе да се разведу, при чему је избор ограничен на земљу чији су држављани и земљу њиховог пребивалишта.¹⁵ Уколико супружници не могу да се споразумеју о меродавном праву, критеријум за доношење одлуке о томе претпоставља да ће у случају промене боравишта моћи да одаберу да се њихови имовински односи регулишу применом законских решења новог места боравка.¹⁶

Разноликост породичноправних норми националних законодавстава ЕУ, које уређују институт развода брака, су тешко савладива препрека у пракси, будући да, како је већ напоменуто, свака држава чланица прописује бракоразводне узроке као и правила бракоразводног поступка. У ситуацији када је реч о односу супружника из две или више држава чланица, одговор треба дати на питање који је суд надлежан и право које државе се примењује.¹⁷

Поступак за развод или законску раставу,¹⁸ супружници могу покренути заједничким предлогом или на захтев једног од њих, и то суду

---

¹⁴ Вид. чланак под насловом *Novi propisi o međunarodnim brakovima u EU*, објављен 17.03.2011., <https://www.euractiv.rs> (приступ: 17.04.2019.).

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ *Razvod i zakonska rastava*, https://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/divorce-separation/index_hr.htm (приступ: 12.04.2019.).

¹⁸ Правни појам **законска растава** подразумева престанак заједнице живота супружника и означава ситуацију о којој један од супружника или обоје обавештавају суд или други надлежни орган да је престала заједница живота. При томе, чињеница одвојеног живота нема утицаја на њихов брачни статус или на даљи ток бракоразводног поступка. У шпанском, ирском и италијанском праву, примера ради, одређен је период колико одвојен живот супружника треба траје пре него супружници покрену бракоразводну парницу. Законска растава не значи да ће нужно до развода доћи, јер се може догодити да се супружници у том периоду помире и поново успоставе заједницу живота. У неким случајевима, законска растава

државе: у којој супружници живе, затим суду државе у којој су имали последње заједничко пребивалиште (ако један од њих још увек у тој држави живи), или суду државе у којој живи један супружник ако је поднет заједнички захтев за развод брака, суду државе у којој живи други супружник, односно суду државе у којој живи супружник који покреће бракоразводни поступак под условом да у тој држави живи најмање шет месеци непосредно пре подношења захтева, ако је домаћи држављанин. Уколико то није случај, онда је потребно да супружник живи најмање годину дана непосредно пре подношења захтева у држави суда пред којим се покреће бракоразводни поступак, те суду државе чији су држављани супружници.¹⁹ Право државе суда који одлучује о разводу брака, не значи да је оно нужно и меродавно право када један од супружника живи у другој земљи. Ради избегавања неспоразума, шеснает држава чланица ЕУ (Аустрија, Белгија, Бугарска, Грчка, Француска, Италија, Летонија, Литванија, Луксембург, Мађарска, Малта, Немачка, Португалија, Румунија, Словенија, Шпанија) уговориле су сет правила којима је супружницима пружена могућност споразумевања о примени права о разводу брака са елементом иностраности.²⁰

представља замену за развод који је супружницима непожељан из економских, културних, политичких и верских разлога. Вид. *Europska pravosudna mreža u građanskim i trgovačkim stvarima, Razvod braka*, <https://dg-justice-portal-demo.eurodyn.com> (pristup: 12.04.2019.).

¹⁹Илустративан пример за одрђивање надлежности и меродавног права код прекограничног развода у пракси: Brigitte, холандска држављанка, и Карел, словеначки држављанин, упознали су се 2005. године у Холандији. Венчали су се 2009. године потом се преселили у Француску где је 2013. године рођена њихова ћерка Анна, холандско-словеначка држављанка. Brigitte и Karel разишли су се крајем 2016. године, када се мајка са ћерком вратила у Холандају, а супруг је остао у Француској где има добро плаћен посао. Brigitte жели поднети тужбу за развод брака. Да ли бракоразводни поступак покреће пред судом у Француској или у Холандији? Одговор на питање одређивања судске надлежности у бракоразводном поступку налази се у правилима Уредбе бр. 2201/2003 од 27.11.2003. о надлежности, признавању и извршењу судских одлука у брачним споровима и у споровима о родитељској одговорности “Uredba Bruxelles IIa”, која се примењује у свим државама чланицама ЕУ, осим у Данској. Вид. *Prekogranični razvodi i uzdržavanje (uvodnu razinu)*, Projekat: Bolja primena Uredbi EU.

и подрчју обитељског и наследног права, ERA Academy of European Law (2014-2020.) 1-6, <http://www.era-comm.eu>(приступ:12.04.2019.).

²⁰*Razvod i zakonska rastava*, https://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/divorce-separation/index_hr.htm (приступ:12.04.2019.).

4. Осврт на упоредноправно материјално бракоразводно право и развод у српском праву

У савременим законодавствима преовладава схватање да развод брака представља начин изласка из ситуације која је за супружнике постала неподношљива до те мере да развод представља једини „лек“ за превазилажење брачног слома. У правној науци је ово схватање познато под називом „теорије о разводу као правном леку“, и једнодушно је прихваћено у свим европским законодавствима. Извесна одступања у том погледу тичу се разлика између правних система који поред нескривљених узрока за развод брака предвиђају и узроке који се заснивају на кривици једног или оба супружника (тзв. „мешовити систем развода као правног лека“), и правних система у којима се узроци за развод брака не могу приписати скривљеном понашању супружника (тзв. „чист систем развода као правног лека“).²¹

Мешовити систем развода као правног лека прихваћен је, примера ради, у аустријском праву, који, са једне стране, као основ за развод брака познаје споразум супружника да се брак разведе, под условом да је прошло најмање шест месеци од престанка заједнице живота (не одвојен живот), и ако су уверени да је брак доживео непоправљиви слом. Са друге стране, развод брака по тужби темељи се на три бракоразводна узрока: скривљено понашање супружника; развод брака због развргнућа породичне заједнице, и развод брака из других разлога.²² Исто тако, у француском законодавству могућа су четири начина развода брака: споразумни развод брака, развод брака на захтев једног супружника уз сагласност другог супружника (када постоји споразум о престанку брака, али не и о правним последицима), развод брака због поремећености брачних односа и развод брака због кривице једног супружника.²³

Групи законодавстава која прихватају чист систем развода као правног лека припадају, између осталих, и холандско, словеначко, грчко, италијанско право. За све њих је карактеристично да као једини бракоразводни узрок прихватају озбиљну и трајну поремећеност брачних односа. Словеначко право предвиђа споразумни развод брака (без утврђивања бракоразводног узрока, ако су испуњени законски услови), као и развод брака по тужби због поремећености брачних односа, док решење холандског права омогућава да се брак разведе по тужби једног или оба супружника због трајне поремећености брачних односа када је

---

²¹М. Драшкић, *Породично право и права детета*, op.cit., 135-136.

²²К. Braun, *Razvod u Austriji*, članak objavljen 25.02.2014., <http://www.rechtsanwaeltin-braun.at>(приступ: 15.04.2019.).

²³А. Duraković, *Međunarodno privatno pravo razvoda braka u Evropskoj uniji i Bosni i Hercegovini*, Mostar, 2016, 8-9.

заједнички живот постао неподношљив и не постоји вероватноћа да ће брачни односи бити обновљени.²⁴

Савремено српско брачно законодавство је представник чистог система развода као правног лека.²⁵ Брак се може развести на основу споразума супружника и по тужби. Код споразумног развода постоји сагласна диспозиција супружника да се брак разведе, па се као бракоразводни узрок не може узети ниједна чињеница која се уобичајено сматра узроком за развод брака.²⁶

Престанак брака на основу несумњиво исказане воље супружника одговара слободи ступања у брак, као једном од основних уставних права: „Свако има право да слободно одлучи о закључењу и раскидању брака“.²⁷ Развод брака по тужби темељи се на два бракоразводна узрока: озбиљна и трајна поремећеност брачних односа и објективна немогућност остваривања заједнице живота супружника.²⁸ Оба су општа, релативна и нескривљена бракоразводна узрока. У пракси редовних судова одлуке у којима се одбија тужбени захтев за развод брака због озбиљне и трајне поремећености брачних односа представљају изузетак.²⁹

Основни циљ и сврха брака је остваривање потпуне и складне заједнице живота супружника, те када заједницу живота нје могуће остварити, сваки супружник има право на развод брака. У времену чији смо савременици, у европским оквирима посматрано, стопа развода брака је неуједначена и креће се у распону од 0,5 до 3 на хиљаду становника,³⁰ а овакав тренд је присутан и у домаћој судској пракси.

---

²⁴*Ibid.*, 24-27.

²⁵У српском средњовековном праву, изричито је било забрањено самовласно раскидање брака, а разликује кривицу мужа и кривицу жене, затим развод брака без одштете и развод због монашења једног супружника. Опширније Н. Шаркић, *Разлози за развод брака у средњовековном српском праву*, Зборник радова „Породични закон -дванаест година после“, Правни Факултет Универзитета Унион, Службени гласник, Београд 2018, 63.

²⁶Чл. 40. ст.1. Пордичног закона, *Сл. гласник РС*, бр. 18/2005, 72/2011 и 6/2015.

²⁷Чл. 62. ст. Устава Републике Србије, *Сл. гласник РС*, бр. 98/2006.

²⁸Чл. 41. ст.1. Пордичног закона Србије.

²⁹Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу Гж. 369/12 од 18.09. 2012. године је пример одбијања тужбеног захтева за развод брака у случају када су наследници супружника који је поднео тужбу за развод брака наставили већ започети поступак ради утврђивања да је постојао основ за развод брака. Опширније код М. Драшкић, Коментар Породичног закона, Пракса Европског суда за људска права, Пракса Уставног суда, Пракса редовних судова према стању законодавства од 1. децембра 2015. године, *Службени гласник*, Београд 2015, 114-117.

³⁰Према подацима Републичког завода за статистику у Србији број разведених бракова у 2017. години износи 9 262 и показује пораст за 2,4% у односу на 2016. годину. <http://www.stat.gov.rs>

5. Комисија за европско породично право

Комисија за европско породично право (*Commission on European Family Law-CEFL*, у даљем тексту: Комисија), формирана је 2001. године као ентузијастички пројекат европских универзитетских професора са циљем да испита могућност хармонизације националних породично правних прописа земаља чланица ЕУ. Комисију чине два тела: Организациони одбор и Експертски тим. Међу бројним разлозима оснивања Комисије нарочито се истичу следећи: стални тренд пораста европске димензије породичноправних односа, европске интеграције, развој европског међународног приватног права и широк концепт схатања надлежности ЕУ, који имплицитно значи и проширивање те надлежности на поље породичноправних односа.³¹

Комисија нема политички мандат, нити њени чланови представљају државе чланице ЕУ, по чему се она разликује од других међународних организација и тела која такође раде на хармонизацији и унификацији правних прописа. Са истим циљем основана је још давне 1893. године и Хашка конференција за међународно приватно право као организација глобалног карактера која прогресивно ради на хармонизацији и унификацији прописа из области међународног приватног права. Резултат рада Конференције је 38 конвенција, један протокол и један инструмент тзв, „меког“ права.³² Делатност Хашке конференције огледа се у припреми текстова мултилатералних конвенција које су намењене потписивању и ратификацији од стране држава. Рад Хашке конференције обележен је и израдом конвенција из области породичног права.³³ С друге стране, ЕУ као политичка организација, по правилу, унификује одређену правну област путем аутономних извора секундарног права, при чему основни инструмент унификације представљају уредбе.

---

³¹К. Boele-Woelki, “The principles of European family law: its aims and prospects”, *Utrecht Law Review*, Volume 1, Issue 2/ 2005, 161-162.

³²<https://www.hcch.net/en/instruments/conventions>, 07. 04.2019.

³³Конвенција о праву које сепримерује на обавезе издржавања према деци из 1956. године, Конвенција о признању и извршењу одлука које се тичу обавезе издржавања према деци из 1958. године, Конвенција о праву које се примењује на обавезе издржавања из 1973. године, Конвенција о праву које се примењује на брачно-имовински режим из 1978. године, Конвенција о закључењу и признању пуноважности брака из 1978. године, Конвенција о грађанскоправним аспектима међународне отмице деце из 1980. године.

6. Принципи европског породичног права у области развода брака

Комисија је 2004. године израдила и публиковала Принципе који се односе на развод брака и издржавање између бивших супружника (у даљем тексту: Принципи).³⁴ Ови Принципи израђени су на основу резултата истраживања које се спроводило на бази детаљног упитника (105 питања), на основу кога је Експетски тим Комисије израдио 22 извештаја о стању националних законодавстава земаља чланица ЕУ које је било на снази 2002. године, у погледу питања развода брака. На бази упоредноправне анализе публиковани су: Принципи који се односе на развод брака (Део I) и Принципи који се односе на издржавање између бивших супружника (Део II).³⁵

Принципи везани за развод брака имају за циљ „дедраматизацију“ развода брака без занемаривања интереса деце и слабијег супружника.³⁶ Ови Принципи треба да послуже као модел за будућа законодавна решења. Принципи немају обавезујућу правнусагу и више служе као препорука националним законодавцима. Принципи се састоје из преамбуле и три дела. Комисија наводи 10 принципа који се односе на развод брака. У првом делу наведени су принципи који се односе на општа питања, у другом делу наведени су принципи који се односе на споразумни развод брака и у трећем делу наведени су принципи који се односе на развод брака по тужби једног одбрачних партнера.

Као општи принципи наводе се: 1) развод брака треба да буде омогућен законом и није потребно одређено трајање брака како би се брак развео; 2) поступак за развод брака треба да буде уређен законом и изречен од стране надлежног тела (судски или управни орган); 3) постоје две врсте развода брака: споразумни развод брака и развод брака по тужби једног брачног партнера. Други део Принципа односи се на

---

³⁴ K. Boele-Woelkiet al., *Principles of European Family Law Regarding Divorce and Maintenance between Former Spouses*, 2004.

³⁵ Приликом израде Принципа Комисија се определила за *common core* методу која подразумева упоређивање различитих националних правила како би се училе сличности те на основу њих израдили принципи који би се онда могли узети у обзир и при изради *ius commune*. У појединим областима разлике између националних поредака толико су велике да није могуће створити заједничко језгро. У вези с тим поставља се питање јесу ли управо та решења и најбоља, односно могу ли бити основа новом, модерном, породичном праву које ће бити у стању да одговори свим изазовима у будућности. У овим случајевима Комисија опира за примену тзв. *better law* метода. Више у: А. Duraković, *Međunarodno privatno pravo razvoda braka u Evropskoj uniji i Bosni i Hercegovini*, Mostar, 2016, 54-55.

³⁶ A.M. Ardeleanu, „Principles of European Family Law Regarding Divorce-Special View over Romanian Civil Code“, *Acta Universitatis Danubius*, Voume 9, Number 2/2013, 55.

споразумни развод брака: 1) могућ је развод брака на основу споразума брачних партнера, а своју сагласност брачни партнери могу изнети у заједничком захтеву или захтеву једног од њих уз изричити пристанак другог брачног партнера; 2) одређује се у којим ситуацијама је оправдано оставити „период размишљања“; 3) споразум треба да буде сачињен у писаној форми, при чему неби требало ограничавати партнере у намери преобликовања заједничког живота уз оградe да треба водити рачуна о интересу деце и заштити слабије стране; 4) регулисане су последице развода брака у случају када сва питања од значаја нису регулисана споразумом брачних партнера. Трећи део Принципа односи се на развод брака по тужби једног од брачних партнера, који је: 1) могућ након једне године фактичког одвојеног живота; 2) изузетно, могућ и раније, уколико постоје посебно отежавајуће околности на страни подносиоца захтева; 3) усмерен на регулисање последица развода брака које се односе на децу и друга питања.

Експертски тим Комисије је упркос владајућем схватању да постоје дивергентна решења у области породичноправних односа успео да пронађе најмањи заједнички именилац законодавних решења по питању развода брака и да их постави као руководеће принципе који регулишу овај институт.

7. Унификована правила европског међународног приватног права

Уколико се узме у обзир да животне заједнице егзистирају унутар појединих правних система кроз облике које ти правни системи прихватају, те кроз права и обавезе које им приписују поједини законодавци, као и да појачане миграције и глобализација доводе до процеса у коме појединци и породица нису више категорија која егзистира унутар једног правног поретка, већ су то категорије које се крећу преко граница,³⁷ у уједињеној Европи, разлог за унификацију бракоразводног права наметао се као природна потреба.

У погледу регулисања породичноправних односа са елементом иностраности ЕУ је правни основ надлежности базирала на основу чл. 61 (ц), чл.65 и чл. 67 амстердамске верзије Уговора о оснивању Европскезаједнице.³⁸Образложење за законодавну активност у овом сегменту било је условљено „повезаношћу мере са функционисањем

---

³⁷М. Župan, “Temeljna ljudska prava i prekogranične životne zajednice-registrirano partnerstvo u fokusu“, *Liber amicorum* GašoKnežević, Univerzitet u Beogradu-Pravnifakultet, Beograd, 2016, 143.

³⁸OJ 325/5 од 24.12. 2002.

унутрашњег тржишта“. Потписивањем Лисабонског уговора 2007. године³⁹, измењена су два основна уговора-Уговор о Европској унији (УЕУ) и Уговор о оснивању Европске заједнице (УЕЗ), који је променио назив у Уговор о функционисању Европске уније (УФЕУ). Промењен је правни основ надлежности који сада лежи у чл. 81 УФЕУ⁴⁰, али и образложење акције које делегира надлежност ЕУ да делује у подручју слободе, сигурности и правде.

На простору ЕУ, везано за институт развода брака, на снази су:

- Уредба бр. 1259/2010 од 20. децембра 2010. године о спровођењу појачане сарадње у области меродавног права за развод и законску раставу (познатија као Рим III Уредба)⁴¹, и
- Уредба бр. 2201/2003 од 27. новембра 2003. године о надлежности, признању и извршењу одлука у брачним предметима и предметима родитељске одговорности (познатија као Брисел-*bis* ПУредба).⁴² Ова Уредба заменила је до тада важећу Уредбу бр. 1347/2000 о надлежности, признању и извршењу одлука у брачним предметима и предметима родитељске одговорности за заједничку децу оба супружника (познатију као Брисел II Уредба).

За разлику од Брисел-*bis* II Уредбе која чини део *aquis* и непосредно се примењује на укупној територији ЕУ (са изузетком Данске), Рим III Уредба то није зато што је донета у поступку појачане сарадње, па је њена примена ограничена само на оне државе које су учествовале у поступку појачане сарадње.⁴³ Могућност појачане сарадње

---

³⁹Лисабонски уговор је ступио на снагу 1.12.2009. године након што је прошао процес ратификације у свим земљама чланицама ЕУ.

⁴⁰Одредба новог чл. 81 УФЕУ гласи: „ЕУ развија правосудну сарадњу у грађанским предметима који имају прекогранично дејство на темељу начела узајамног признања пресуда и одлука у вансудским случајевима. Таква сарадња може укључивати усвајање мера за усклађивање закона и других правних прописа држава чланица. .... мере у погледу породичних односа са прекограничним дејством утврђује Савет делујући у складу са посебним законодавним поступком“.

⁴¹ Council Regulation (EU) No 1259/2010 of 20 December 2010 implementing enhanced cooperation in the area of the law applicable to divorce and legal separation, <http://eur-lex.europa.eu>, 08.04.2019.

⁴² Council Regulation (EC) No 2201/2003 of 27 November 2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000, <http://eur-lex.europa.eu>, 08.04.2019.

⁴³Аустрија, Белгија, Бугарска, Француска, Италија, Летонија, Литванија, Луксембург, Мађарска, Малта, Немачка, Португал, Румунија, Словенија и Шпанија, https://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/divorce-separation/faq/index_hr.htm, 09.04.2019.

установљена је Лисабонским уговором, и предвиђена је у оним ситуацијама када око одређеног питања није могуће постићи консензус и када су се сви покушаји унификације тог питања показали као безуспешни.⁴⁴

Наведени секундарни извори права ЕУ регулишу институт развода брака путем одредаба процесноправне (Брисел-*bis* II) и одредаба материјалноправне, односно колизионе природе (Рим III), па се с тога може рећи да је правно регулисање овог института у на простору ЕУ логички и методолошки заокружено. Наиме, питање примене меродавног права долази на ред тек након што је тужба поднета надлежном суду, који ће након тог момента ценити властиту надлежност, па тек онда на темељу колизионих норми одредити меродавно материјално право. Истовремено, нуде се решења која су у исто време правична и предвидљива што доприноси повећању правне сигурности грађана ЕУ.

Окосница решења је примат редовног боравишта, како као критеријума за одређивање надлежности⁴⁵, тако и као тачке везивања за одређивање меродавног бракоразводног права за развод и законску раставу ако је случај повезан са различитим државама⁴⁶. Државе чланице

---

⁴⁴Европска комисија је још 2006. Године покушала да хармонизује законе који би се примењивали на разводе са међународном димензијом. Шведска је блокирала такав предлог, не желећи да се на њене грађане примени закон мање либералан од њиховог сопственог. Како консензуса унутар ЕУ по овом питању није било, десет држава чланица тражило је од Европске комисије да предложи законске реформе које би се односиле само на оне земље које на њих пристану. Тако је по први пут, у историји Европске уније, Европска комисија, управо по питању бракоразводних бинационалних парница, предложила механизам „појачане сарадње“ међу појединим чланицама Уније. <https://www.dw.com/bs/razvod-mje%C5%A1ovitih-brakova-na-eu-na%C4%8Din/a-5385821>, 09.04.2019.

⁴⁵Према чл.3 Брисел II-*bis* Уредбе, у материји развода брака и законске раставе, као и поништења брака, поступак се може водити у: 1) држави заједничког редовног боравишта брачних партнера, или 2) држави последњег заједничког редовног боравишта (ако један од њих још увек редовно тамо борави), или 3) држави редовног боравишта туженог, или 4) држави редовног боравишта било којег брачног партнера ако споразумно подносе захтев, или 5) држави редовног боравишта подносиоца захтева ако је он/она ту боравио најмање годину дана непрекидно пре подношења захтева, или 6) држави редовног боравишта подносиоца захтева ако је он /она ту боравио најмање шест месеци непрекидно пре подношења захтева и ако је уз то држављанин дотичне државе (домицил у случају Уједињеног Краљевства и Ирске), или 7) држави чији су брачни партнери држављани (домицил у случају Уједињеног Краљевства и Ирске).

⁴⁶Према чл.8 Рим III Уредбе, уколико брачни партнерини су постигли споразум о меродавном праву, за развод и раставу брака меродавно је једно од следећих права: 1) право заједничког редовног боравишта брачних партнера у тренутку покретања поступка; 2) право последњег заједничког редовног боравишта брачних партнера

ЕУ које припадају континенталном правном систему, укључујући и државе Југо-Источне Европе традиционално оптирају за *lex nationalis*. И у овим уредбама *lex nationalis* фигурира, али као алтернативна тачка везивања, која сада долази у други план. Уопштено говорећи, концепт редовног боравишта је флексибилнији од држављанства. Европско међународно приватно право не садржи дефиницију појма редовног боравишта, а од дефиниције абстинирају и национална законодавства, остављајући судској пракси и доктрини да одреде овај појам.⁴⁷ У ту сврху, за европско међународно приватно право од значаја су тумачења која да је Суд Европске уније (у даљем тексту: Суд).⁴⁸ Једно такво тумачење Суд је дао у вези са применом Бриселске конвенције из 1968. године. Према том стајалишту, одлучујуће је „место на којем је особа свесно установила стално и редовно средиште својих животних интереса, доделивши му трајност, при чему се за утврђивање тог боравишта требају узети у обзир све за то битне чињеничне околности“.⁴⁹ Место редовног боравишта утврђује се у тренутку када се питање поставља и у односу на околности сваког појединачног случаја.⁵⁰

уколико оно није престало годину дана од почетка поступка и један од брачних партнера још увек има ту редовно боравиште; 3) право заједничког држављанства брачних партнера у тренутку покретања поступка; 4) право државе суда.

⁴⁷ C. Jessel-Holst, „Dilemmas in Application of the EU International Family Law in Most Recent EU Member States“, u: Private International Law in the Jurisprudence of European Courts-Family at Focus (M. Župan ed.), Faculty of Law, Osijek, 2015, 68.

⁴⁸ C-523/07, A (2009) ECR I-2805. Овом пресудом се у сврху примене чл. 8, ст. 1 Брисел II Уредбе наводи да појам „дететовог редовног боравишта“ треба утврдити на темељу свих стварних околности појединачног случаја. Осим физичког присуства детета у држави чланици, треба водити рачуна и о другим чињеницама који потврђују да се не ради тек о привременом или повременом присуству, већ да је боравак из разодређене интегрисаности у друштвену и породичну средину (тач. 38 пресуде). У предмету C-497/10, PPU, *Mercredi v. Chaffe* (2010) ECR I-0000, наводи се да приликом одређивања појма редовног боравишта детета од кључног значаја може бити и старост детета. Притом је очигледно да је окружење детета младе доби (дојенчета) његово породично окружење које је дефинисано блиском особом или особама са којима дете живи, које се брину о њему и које га издржавају (тач. 52 и тач. 54 пресуде). С Jessel-Holst., Н. Sikirić, V. Bouček, D. Babić, *Međunarodno privatno pravo-zbirka odluka Suda Evropske unije*, Narodnenovine, 2014.

⁴⁹ A. Duraković, *op. cit.*, 121.

⁵⁰ У случају *Marinos v. Marinos* (2007), супружници-енглеска држављанка и грчки држављанин венчали су се и живели у Енглеској, где су се родила и деца. Супруг се због потреба посла преселио у Грчку, где је купио и кућу, а супругу и деца су дошли за њим у Грчку, где су деца похађала школе/вртић. По наводима супруге, боравак у Грчкој требало је да буде привремен и она је одувек сматрала да ће се породица вратити у Енглеску. После неколико година, супруга је одлучила да се разведе, одвела је децу са собом и наредног дана, пошто је допутовала у Енглеску, поднела је

Друга окосница европских решења је продор аутономије воље као тачке везивања, у сферу која је дуго била резервисана за објективне и непосредно везујуће тачке везивања. У образложењу уредби назначена је потреба о јачању аутономије воље. Тај тренд у европском праву није присутан само у брачном праву, већ и код наслеђивања, стварноправних односа, вануговорне одговорности и друго. Колизionoправна аутономија воље као решење у овој сфери доприноси извесности у примени права и правној сигурности. Рим III Уредба даје примат споразумном избору права⁵¹, с тим да је избор ограничен и сведен на такстативно набројану листу алтернатива⁵², с којима, по процени законодавца, развод брака стоји у блиској вези. Ово решење представља разраду једног од најважнијих принципа међународног приватног права, а то је принцип најближе везе. С друге стране процесноправним одредбама Брисел-*bis* Уредбе у погледу развода брака утврђује се конкурентна надлежност уз навођење чак седам критеријума⁵³ за заснивање надлежности у погледу развода брака, које отварају могућност брачним партнерима за избор суда пред којим ће се водити поступак развода брака. Критеријуми су постављени алтернативно, и ниједан нема предност у односу на други.

Идеја водила у формулисању критеријума за заснивање надлежности, али и алтернативних тачака везивања за одређивање меродавног бракоразводног права у европском међународном приватном праву јесте начело разрешивости брака (*in favorem divortii*), које одражава тежњу да се у први план истакне начело слободе личности. Иако је

тужбу за развод брака, на основу Уредбе Брисел II *bis*. Предсудом се поставило питање да ли је гђа. Маринос засновала редовно боравиште у Енглеској за мање од једног дана. Судија је заузео став да је то могуће узимајући у обзир околности конкретног случаја, закључивши да је гђа. Маринос у Енглеској провела значајно време због посла (радила је као стјуардеса), студирања, али и слободног времена. ...више у: М. Костић, *Међународно приватно право*, Правни факултет Универзитета Црне Горе, Подгорица, 2017, 254-255.

⁵¹Тач. 16 Преамбуле Рим III Уредбе гласи: „Брачним друговима треба омогућити избор права земље с којом су посебно повезани или право суда пред којим се води поступак као право примењиво на развод брака или законску раставу. Право које су брачни другови одабрали мора бити у складу са темељним правима која су призната у уговорима и у Повељи о основним правима Европске уније.“

⁵²Чл. 5 Рим III Уредбе да је могућност избора следећих алтернатива: 1) право државе у којој су брачни партнери у тренутку избора меродавног права имали заједничко редовно боравиште, или 2) право државе у којој су брачни партнери имали последње заједничко редовно боравиште ако један од њих у тренутку избора меродавног права још увек ту има редовно боравиште, или 3) право државе чије држављанство има један од брачних партнера у тренутку избора меродавног права, или 4) право државе суда.

⁵³Вид. чл. 3 Уредбе Брисел II-*bis*.

хармонизација, а нарочито унификација правних прописа у овој области до скоро деловала као утопија, сведоци смо да заједничке вредности које деле државе чланице Европске уније представљају мотивацију за иновативне легислативне потезе са циљем заштите ових вредности.

8. Закључак

Право које настаје и развија се у окриљу ЕУ има несумњив значај на законодавна решења у српском праву, с обзиром да је Република Србија стратешки опредељена у правцу придруживања ЕУ.

Европи без граница потребан је јединствени приступ питању регулисања личног статуса. Правна сигурност налаже да особи разведеној у једној држави чланици такав статус мора бити признат на укупној територији ЕУ. Овај имератив нарочито долази до изражаја када је у питању развод брака са елементом иностраности, из разлога што се његове последице протежу на најмање две различите државе.

Јасно је у погледу одређених осетљивих питања, као што је питање развода брака, ни у оквиру ЕУ не постоји консензус. Ипак, европско међународно приватно право као снажано интегративно право успело је да превазиђе изазове наметнуте разликама у законодавним решењима држава чланица ЕУ, и да са колизионог аспекта ово питање унификује. С друге стране, европски законодавни поступак механизма појачане сарадње оставља простора за државе које не желе да учествују у унификацији појединих прописа, као и за њихове тежње да остану верне националним решењима.

ЛИТЕРАТУРА

Boele-Woelki, K., "The principles of European family law: its aims and prospects", *Utrecht Law Review*, Volume 1, Issue 2/ 2005.

Boele-Woelki, K., *et al.*, *Principles of European Family Law Regarding Divorce and Maintenance between Former Spouses*, 2004.

Braun Katharina, *Razvod u Austriji*, članak objavljen 25.02.2014., <http://www.rechtsanwaeltin-braun.at>

Цвејић-Јанчић О., *Породично право*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад 2009.

Драшкић М., *Породично право и права детета*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2014.

Duraković A., *Međunarodno privatno pravo razvoda braka u Evropskoj uniji i Bosni i Hercegovini*, Mostar, 2016.

Jessel-Holst C., „Dilemmas in Application of the EU International Family Law in Most Recent EU Member States“, u: *Private International Law in the Jurisprudence of Eouropean Courts-Family at Focus* (M. Župan ed.), Faculty of Law, Osijek, 2015.

Jessel-Holst C., Sikirić H., Bouček V., Babić D., *Međunarodno privatno pravo-zbirka odluka Suda Evropske unije*, Narodne novine, 2014.

Ковачек-Станић Г., *Породично право, партнерско, дечје и старатељско*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад 2014.

Ковачек-Станић Г., *Упоредно породично право*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад 2002.

Костић М., *Међународно приватно право*, Правни факултет Универзитета Црне Горе, Подгорица, 2017.

Mole N., Kamber K., Liaki V., *Ka delotvornijoj primeni Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava na nacionalnom nivou – Vodič za ključna načela i pojmove Konvencije i njihovu primenu u domaćim sudovima*, (Ur.Biljana Braithwaite, Catharina Harby, LediBianku), The AIRE Centar, 2018.

Стојановић Н., „О (не)оправданости поверавања развода брака јавним бележницима“ у: *Зборник радова са научне конференције са међународним учешћем „Универзално и особено у праву“*, Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Том II, Косовска Митровица 2018.

HCCH Conventions, Protocols and Principles, <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions>, 07. 04.2019.

Ardeleanu, A.M., „Principles of European Family Law Regarding Divorce-Special View over Romanian Civil Code“, *Acta Universitatis Danubius*, Voume 9, Number 2/2013.

Župan M., „Темелјна људска права и прекограничне животне заједнице-регистровано партнерство у fokusu“, *Liber amicorum GašoKnežević*, Univerzitet u Beogradu-Pravni fakultet, Beograd, 2016.

Шаркић Небојша, *Разлози за развод брака у средњовековном српском праву*, Зборник радова „Породични закон - дванаест година после“, Правни Факултет Универзитета Унион, Службени гласник, Београд 2018.

Novi propisi o međunarodnim brakovima u EU, објављен 17.03.2011., <https://www.euractiv.rs>

Razvod i zakonska rastava, https://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/divorce-separation/index_hr.htm

Prekogranični razvodi uzdržavanje (uvodna razinu), Projekat: Bolja primena Uredbi EU u podrčju obiteljskog i naslednog prava, ERA Academy of European Law (2014-2020.), <http://www.era-comm.eu>

Еуропска правосудна мрежа у грађанским и трговачким стварима, *Razvod braka*, <https://dg-justice-portal-demo.eurodyn.com>

Council Regulation (EC) No 2201/2003 of 27 November 2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000, <http://eur-lex.europa.eu>

Council Regulation (EU) No 1259/2010 of 20 December 2010 implementing enhanced cooperation in the area of the law applicable to divorce and legal separation, <http://eur-lex.europa.eu>

Министарство спољних послова Републике Србије, *Процес ЕУ интеграција и регионална сарадња*, <http://www.mfa.gov.rs>

Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, *Службени лист СЦГ – међународни уговори*, бр. 9/2003 и 5/2005.

Породични закон, *Сл. гласник РС*, бр. 18/2005, 72/2011 и 6/2015.

Устав Републике Србије, *Сл. гласник РС*, бр. 98/2006.

Драшкић М. *Коментар Породичног закона, Пракса Европског суда за људска права, Пракса Уставног суда, Пракса редовних судова према стању законодавства од 1. децембра 2015. године*, Службени гласник, Београд 2015.

Olga JOVIĆ-PRLAINOVIĆ, Ph.D

Full time Professor Faculty of Law Pristina –Kosovska Mitrovica

Jelena BELOVIĆ, Ph.D

Associate Professor Faculty of Law Pristina –Kosovska Mitrovica

HARMONIZATION OF DIVORCE LAW IN EUROPE

In varietate concordia- United in Differences

Summary

Although the institute of marriage divorce was already known in Roman law, the idea of allowing divorce as a side effect of the disorder of the relationship between spouses was acquired by the physiognomy in the legislations of European states at the end of the 19th and during the 20th century. However, profound changes in the regulations of this legal institute, in qualitative terms, occurred when the need for the Europeanization of material rules on the divorce of international marriages appeared. Bearing in mind the differences between the EU Member States in this area, the divorce of the international marriage and its consequences depend on the material law that the court will apply, and the choice of the substantive law is conditioned by a conflict resolution that the internationally competent court will apply.

The article analyzes the development of legal standardization, which is focused on a single family law institute - divorce, and it analyze it through several aspects: the dimension of material law in the Republic of Serbia, the dimension of European Union law through the harmonization of the law by the European Commission for Family Law, and through unification of private international's norms through the activities of the European Union bodies.

Key words: *marriage divorce, harmonization of divorce law, unification of divorce law, European Union.*